

Historia pocztówki

Pomysł posługiwania się kartą korespondencyjną narodził się w Monarchii Austro-Węgierskiej, gdzie od 1 października 1869 r. wprowadzono ją do obiegu. Niemal natychmiast znalazła swe odpowiedniki w innych krajach XIX-wiecznej Europy.

Pierwszą kartkę ilustrowaną wysłano w 1870 roku. W połowie 1872 roku na terenie Niemiec powstała pierwsza karta widokowa w formie istniejącej do 1904 roku - z ilustracją i korespondencją umieszczoną na awersie a miejscem na znaczek i adres odbiorcy na rewersie. Dopiero później zaczęto je wydawać z ilustracją na całej stronie, a miejscem na adres i korespondencję po drugiej.

W Galicji pocztówki opisane były w języku niemieckim, polskim i ruskim (ukraińskim). Autorem polskiej nazwy „pocztówka” jest laureat konkursu ogłoszonego w 1900 roku - Henryk Sienkiewicz.

Przełom XIX i XX wieku to okres największego rozkwitu pocztówki. Pierwsze pocztówki wychodziły w oryginalnej technice litograficznej, a także drzeworytniczej. Litografowane karty pocztowe były małymi dziełami sztuki, nic więc dziwnego, że już w połowie lat 90-tych XIX wieku rozpowszechniła się moda na „zbieranie” widokówek. Z tego też względu przetrwały one próbę czasu, często w przeciwieństwie do przedstawianych na nich obiektów. Pocztówki wykonywano także w technice trójbarwnej chromolitografii, holografii i światłodruku. Wielkim powodzeniem cieszyły się druki barwione ręcznie. Kiedy fotografia stała się bardziej dostępna, pojawiły się pocztówki fotograficzne, które z czasem wyparły malowane czy rysowane ręcznie.

Pierwszą znaną sygnowaną pocztówką chrzanowską jest karta korespondencyjna, datowana na 21 kwietnia 1898 roku. Nakładca - Baron v. Süssler przedstawił na niej koszary wojskowe mieszczące się w dawnej hucie, a następnie gorzelnię zlokalizowanej w okolicach Starej Huty.

Do jednych z najciekawszych należy pocztówka przedstawiająca restaurację Jana Węgla, wydana jego nakładem około roku 1911. Lokalni wydawcy mieli zwyczaj utrwalania na pocztówkach siebie wraz z rodziną. Możemy więc przypuszczać, że znaleźli się oni na tej karcie reklamowej.

Prawdopodobnie największym wydawcą chrzanowskich pocztówek na początku XX w. było duże krakowskie wydawnictwo J. Kleina, które jak wiele innych w tym czasie czerpało inspirację z gotowych wzorów niemieckich. Jednym z nich jest popularna wówczas karta z napisem „tysiąc pozdrowień” i uśmiechniętym listonoszem przedstawiająca rynek chrzanowski. Dziełem J. Kleina jest piękna literowa kompozycja obrazkowa z napisem „CHRZANÓW”. W litery zostały wpisane postacie historyczne, osoby w stroju ludowym oraz fragmenty miasta. Do kart szablonowych należą „karty księżycowe” z widokiem rynku nocą wydane przez nakładcę T. Kohane (T.K.Ch. GGJ) prawdopodobnie z 1914 r. Początkowo, najczęściej pokazywanymi motywami miasta był Rynek z kościołem, Aleja Henryka, stacja kolejowa oraz Starostwo i Rada Powiatowa. Z biegiem lat, w miarę przybywania nowych obiektów na terenie miasta, powstają pocztówki np. z Domem Dziecka, Szpitalem im. Józefa Piłsudskiego, Kasą chorych (wszystkie autorstwa Kazimierza Zarębskiego). Pocztówki przedstawiające zakłady przemysłowe należą do rzadkości. Znajdują się na nich kopalnia „Matylda” lub „Fablok”.

Chrzezanowska stara pocztówka wydawana była przez ponad dwudziestu wydawców. Po 1945 r. rynek wydawniczy został zmonopolizowany w zasadzie przez dwa wydawnictwa „Ruch” i KAW. Od lat 90. XX wieku wydawcami pocztówek są nowe firmy poligraficzne.

Pierwsza publikacja pokazująca zbiór pocztówek autorstwa Teresy Machnicy i Edwarda Edwina Śmiłka pt. „Chrzezanów na starej pocztówce” została wydana w 1996 r. przez Muzeum w Chrzezanowie.

About postcards

The concept of using correspondence cards was born in the Austro-Hungarian Monarchy, where it was introduced on 1 October 1869. Soon, it found its counterparts in other countries of the 19th century Europe.

The first illustrated card was sent in 1870. In the second half of the year 1872 in Germany the first cards with a view appeared in the form which prevailed by the year 1904 - with an illustration placed on the face, and the space for a stamp and address of the recipient on the other side. Only later, they were issued with illustration filling the whole page, and with the space for the address and correspondence on the other side.

In Galicia, the postcards were described in German, Polish and Russian (Ukrainian). The author of the Polish name "pocztówka" (postcard) is the winner of a competition advertised in 1900 - Henryk Sienkiewicz.

The turn of the 19th and 20th centuries saw the greatest popularity of the postcard. The first postcards were issued with the original lithographic, but also woodblock technique. Lithographed postcards were small works of art, no wonder then that already in the second half of the nineties of the 19th century the fad for „collecting” postcards spread. That was the reason why they survived the test of time, often in contrast with the objects depicted on them. The postcards were also made using the tricoloured chromolithography, holography and phototype. The printing coloured by hand was a great success. When photography became more accessible, photographic postcards appeared which, with passing time, replaced those painted or drawn by hand.

The first known signed postcard with a view of Chrzanów is a correspondence card dated 21 April, 1898. The publisher - Baron von Süssler presented on it barracks placed in the former foundry, and then distillery, situated in the area of Stara Huta street.

One of the most interesting is a postcard presenting the restaurant which belonged to Jan Węgiel, which he published about the year 1911. Local publishers used to commemorate themselves and their family on the postcards. We can assume then, that they are shown on the advertisement card.

Possibly the major publisher of the Chrzanów postcards at the beginning of the 20th century was the large J. Klein publishing house in Cracow which, as many other publishers at that time, drew inspiration from ready German patterns. One of them is the card with "one thousand greetings" and a smiling postman, popular at the time, which depicted the marketplace in Chrzanów. The work of J. Klein is a beautiful letter combination picture arrangement with a notice "CHRZANÓW". Historical figures were placed in the letters, persons in national costumes and parts of the town. Conventional cards include "by night" cards with the view of the market by night issued by T. Kohane (T.K.Ch. GGJ), probably in the year 1914.

Initially, the most frequently shown motives of the town were the Market Square with the church, Henryka Avenue, the railway station, the Starosty and the District Council. With time, as new objects began to appear in the town, also new postcards were issued, e.g. with the Orphanage, Józef Piłsudski Hospital, Health Insurance Fund (all the work by Kazimierz Zarębski). Postcards depicting industrial plants are rare and they show "Matilda" Mine or „Fablok”.

The old Chrzanów postcards were issued by over twenty publishers. After 1945, the publishing market was monopolized in principle by two publishers: "Ruch" and KAW. Since the nineties of the 20th century the publishers of the postcards have been new printing shops.

The first publication presenting a collection of postcards by Teresa Machnica and Edward Edwin Śmifek called "Chrzanów on Old Postcards" was issued in 1996 by the Museum in Chrzanów.

Ryc. 1 Karta korespondencyjna datowana na 21 kwietnia 1898 roku. Koszary wojskowe mieszczące się w dawnej hucie (zamkniętej w 1868 r.) a następnie gorzelnia zlokalizowanej w na terenie dzisiejszego osiedla Stara Huta. Na karcie opisy dokonane przez autora korespondencji: garkuchnia, koszary, mieszkanie Rotmistrza. Nakł. Baron v. Süssler, Entw. u. Verlag v. 1898 r.

Correspondence card depicting barracks located close to a distillery in the area of a former foundry closed down in 1868. Descriptions on the card made by the author of the correspondence: cook-shop, barracks, cavalry captain's flat. Publisher: Baron von Süssler, Entw. u. Verlag v. 21.04.1898.

Ryc. 2 Karta korespondencyjna. Budynek Rady Powiatowej (obecnie siedziba Urzędu Miejskiego), Rynek - pierzeja zachodnia i kościół św. Mikołaja, Aleja Henryka. Nakł. T. Kohane, fot. S. Better, Schwarzwasser (Strumień k/Goczalkowic). 1898 r.

Correspondence card. The building of the District Council, Market Square, Henryka Avenue. Publisher: T. Kohane, photo by S. Better, Schwarzwasser. 1898.